

Arduino Bare Metal Programming

Γρηγόρης Δελημπαλταδάκης

Content

- Introduction
- ATmega328P Microcontroller
- Embedded C Programming
- Blinking an LED
- Blinking an LED with Timer Interrupts

Arduino Programming vs Bare Metal Programming

- Στον προγραμματισμό Arduino μας παρέχεται high-level abstraction με συνάρτησης όπως pinMode(), digitalWrite(), analogRead() κλπ.
- Κρύβονται λεπτομερείς του υλικού για να δοθεί έμφαση στην ταχεία προτυποποίηση.
- Δεν απαιτείται γνώση της αρχιτεκτονικής του μικροελεγκτή.

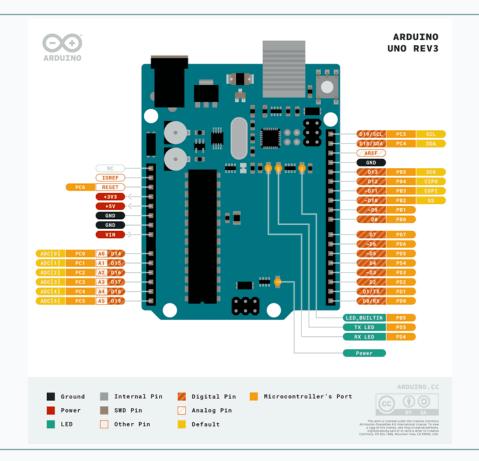
Bare Metal Programming Advantages

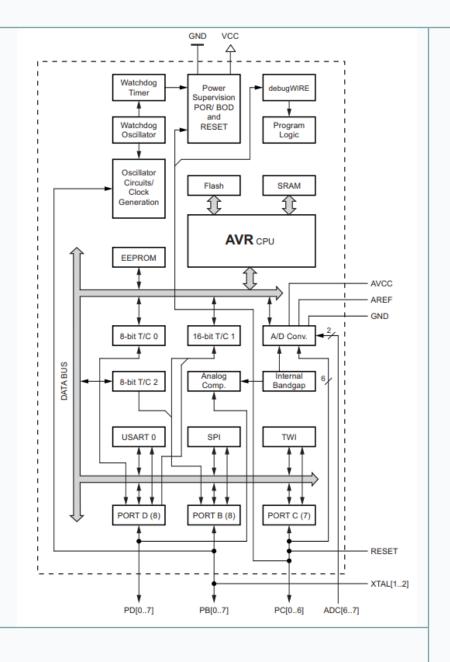
- Precise Control
- Optimal Performance
- Smaller Binary Size
- Better Understanding of Microcontroller Internals

ATmega328P

- Ο μικροελεγκτής του Arduino Uno.
- 8-bit AVR (RISC) μικροελεγκτής βασισμένος στην αρχιτεκτονική μνήμης Harvard.
- 32 General Purpose Registers.
- 23 GPIO Pins.
- 131 Instructions.

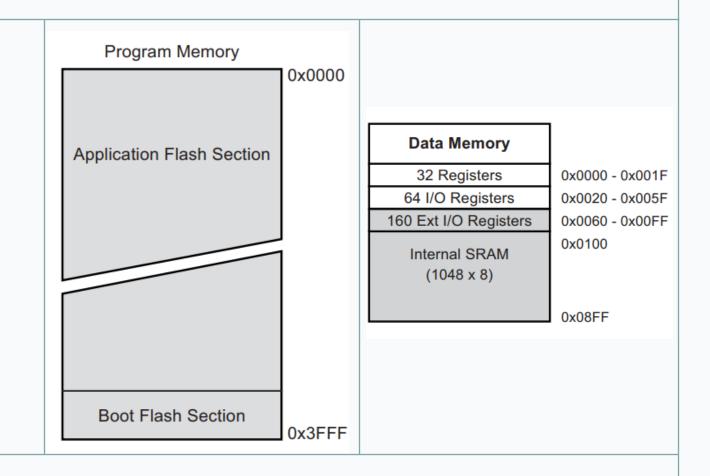
Diagrams

Memory

- 32KBytes Reprogrammable Flash Memory.
- Bootloader: Φορτώνει το νέο application code στην flash.
- 2408 Bytes SRAM Data Memory.
- Χρησιμοποιούμε τους I/O Registers για τον προγραμματισμό των pins.

Programming Concepts

REGISTERX $X_{7} X_{6} X_{5} X_{4} X_{3} X_{2} X_{1} X_{0}$ Bitmask OR $0_{7} 0_{6} 0_{5} 0_{4} 0_{3} 1_{2} 0_{1} 0_{0}$ REGISTERX = $X_{7} X_{6} X_{5} X_{4} X_{3} 1_{2} X_{1} X_{0}$

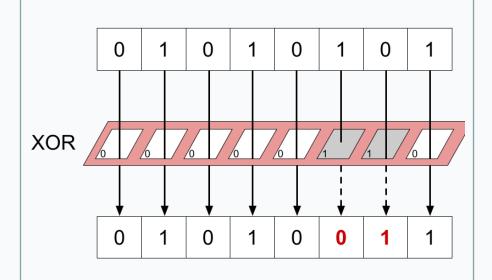
- Setting a bit of a register
- Me Bitwise OR:
- RegX = RegX | 0b0000100;
- RegX |= 0b0000100;
- RegX |= (1 << 2);

Programming Concepts

REGISTERX $X_{7} X_{6} X_{5} X_{4} X_{3} X_{2} X_{1} X_{0}$ Bitmask AND $1_{7} 1_{6} 1_{5} 1_{4} 1_{3} 0_{2} 1_{1} 1_{0}$ REGISTERX $= X_{7} X_{6} X_{5} X_{4} X_{3} 0_{2} X_{1} X_{0}$

- Unsetting a bit of a register
- Me Bitwise AND:
- RegX = RegX & Ob11111011;
- RegX &= 0b11111011;
- RegX &= $\sim 0b0000100$;
- RegX &= $\sim (1 << 2)$;

Programming Concepts

- Toggling a bit of a register
- Mε Bitwise XOR:
- Π.χ. toggle bits 1,2.
- $RegX = RegX ^ 0b0000110;$
- RegX ^= 0b0000110;
- RegX $^{=}$ (3<<1);

Blinking an LED

- Arduino Code:
- Set up the LED pin as an output
- Write high.
- Delay for 1 second.
- Write low.
- Delay again.

```
#define led_pin LED_BUILTIN
void setup() {
  pinMode(led_pin, OUTPUT);
void loop() {
  digitalWrite(led_pin, HIGH);
  delay(1000);
  digitalWrite(led pin, LOW);
  delay(1000);
```

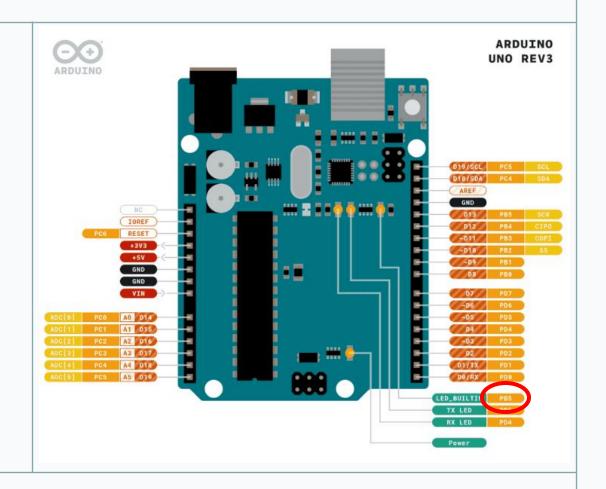
Compiling and Uploading the Arduino code

- Το πρόγραμμα έχει μέγεθος 924 bytes.
- Σχεδόν 1ΚΒ.
- Μπορούμε να κάνουμε κάτι καλύτερο;

Sketch uses 924 bytes (2%) of program storage space. Maximum is 32256 bytes.

Port and pin

- To LED_BUILTIN pin αντιστοιχεί στο port B pin 5.
- O Atmega328P διαθέτει τρία I/O ports
 (Port B, Port C και Port D), που
 χρησιμοποιούνται για digital
 input/output και άλλες λειτουργίες
 (SPI, UART, Analog I/O, κλπ.)

Necessary Registers - DDRB

- Ορίζουμε αν ένα pin του port B θα είναι είσοδος ή έξοδος.
- Γράφοντας σε κάποια θέση:
- 0: Input
- 1: Output

13.4.3 DDRB – The Port B Data Direction Register											
	Bit	7	6	5	4	3	2	1	0	_	
	0x04 (0x24)	DDB7	DDB6	DDB5	DDB4	DDB3	DDB2	DDB1	DDB0	DDRB	
	Read/Write	R/W	•								
	Initial Value	0	0	0	0	0	0	0	0		

Necessary Registers - PORTB

- Ελέγχει την έξοδο δεδομένων των pins του port B.
- Γράφοντας σε κάποια θέση:
- 0: Θέτουμε το αντίστοιχο pin LOW.
- 1: Θέτουμε το αντίστοιχο pin HIGH.

13.4.2 PORTB – The Port B Data Register											
Bit	7	6	5	4	3	2	1	0			
0x05 (0x25)	PORTB7	PORTB6	PORTB5	PORTB4	PORTB3	PORTB2	PORTB1	PORTB0	PORTB		
Read/Write	R/W										
Initial Value	0	0	0	0	0	0	0	0			

Command Line Tools

- **AVR-GCC**: C/C++ compiler για AVR μικροελεγκτές.
- **AVR-libC**: C βιβλιοθήκη που παρέχει essential utilities, macros και functions, που βοηθούν στην συγγραφή embedded κώδικα.
- **AVR-Binutils**: Συλλογή από binary utilities (assembler, linker και άλλα) με σκοπό την δημιουργία και διαχείριση κώδικα μηχανής για AVR μικροελεγκτές.
- **AVRdude (AVR Downloader Uploader)**: Utility program, που επιτρέπει την μεταφόρτωση compiled κώδικα στην μνήμη flash ενός AVR μικροελεγκτή μέσω της θύρα USB του υπολογιστή.
- \$ sudo apt install avr-libc avrdude binutils-avr gcc-avr

Code – blink.c

- **DDB5**: Predefined macro.
- Αναφέρεται στο pin 5 του DDRB.
- Κάνει τον κώδικα πιο αναγνώσιμο.
- iom328p.h:

```
#define PORTB _SFR_IO8(0x05)
#define PORTB0 0
#define PORTB1 1
#define PORTB2 2
#define PORTB3 3
#define PORTB4 4
#define PORTB5 5
#define PORTB6 6
#define PORTB7 7
```

```
#include <avr/io.h>
#include <util/delay.h>
int main(void){
    DDRB = DDRB | (1<<DDB5);
    while(1){
        PORTB |= (1<<PORTB5);
        delay ms(1000);
        PORTB &= ~(1<<PORTB5);
        delay ms(1000);
    return 0;
```

Makefile:

```
TARGET = blink

default:
    avr-gcc -Os -DF_CPU=16000000UL -mmcu=atmega328p -c -o $(TARGET).o $(TARGET).c
    avr-gcc -mmcu=atmega328p $(TARGET).o -o $(TARGET)
    avr-objcopy -O ihex -R .eeprom $(TARGET) $(TARGET).hex

upload: default
    avrdude -F -V -c arduino -p ATMEGA328P -P /dev/ttyACMO -b 115200 -U flash:w:$(TARGET).hex

clean:
    rm -f *.o *.bin *.hex
```

- $avr-gcc Os DF_CPU=16000000UL mmcu=atmega328p c o $(TARGET).o$ \$(TARGET).c
- Κάνει compile το source file σε object file.
- -Os: Optimization level. Optimizes the code for size (minimizing memory usage), which is critical for microcontrollers with limited flash memory.
- -DF_CPU=16000000UL: Defines a preprocessor macro F_CPU with the value 16MHz.
- -mmcu=atmega328p: Specifies the target microcontroller. Ensures the compiler uses the appropriate instruction set and memory mapping for the ATmega328P.
- -c: Compile-only flag. The compiler stops after generating the object file and does not perform linking.

- avr-gcc -mmcu=atmega328p blink.o -o blink
- Links the object file and produces an executable. Combines the blink.o object file with any necessary system libraries or startup code.
- avr-objcopy -O ihex -R .eeprom blink blink.hex
- Converts the binary executable into an Intel HEX file, which can be uploaded to the microcontroller. AVRDUDE requires a HEX file for uploading.
- -R: Removes the .eeprom section form the output file. Για να μην γράψουμε στην eeprom.

- avrdude -c arduino -p ATMEGA328P -P /dev/ttyACM0 -b 115200 -U flash:w:blink.hex
- Uploads blink.hex to the microcontroller via the specified port.
- -c arduino: Specifies the programmer type, "arduino" is for boards like the Arduino Uno, which use a bootloader to handle the flashing process.
- -p ATMEGA328P: Specifies the target microcontroller.
- -P /dev/ttyACM0: Specifies the port to use for communication. /dev/ttyACM0 is the serial port typically assigned to Arduino devices on Linux systems.
- -b 115200: Sets the baud rate for communication. 115200 is the standard baud rate for Arduino boards using the bootloader.
- -U flash:w:blink.hex: Specifies the target memory (flash) and a write operation (w).

Compiling and Uploading the AVR-C code

- Ο κώδικας πιάνει 176 bytes στην μνήμη προγράμματος.
- Μείωση μεγέθους 81% συγκριτικά με τον Arduino κώδικα.

Arduino Framework Overhead:

- Arduino code uses functions form the Arduino core library, which introduces a layer of abstraction.
- Αυτές οι συναρτήσεις είναι γενικευμένες για την υποστήριξη πολλών μικροελεγκτών, οπότε είναι μεγαλύτερες.
- Επίσης συμπεριλαμβάνονται συναρτήσεις που δεν χρησιμοποιούνται.

Initialization Code:

• Χρησιμοποιούνται startup routines (πχ init()), για την διαμόρφωση περιφερειακών, που μπορεί να μην χρειάζονται σε ένα minimal πρόγραμμα.

• Delay Implementation:

• Η υλοποίηση του delay() βασίζεται σε επιπρόσθετα layers (millis(), micros()), που είναι πιο σύνθετα από την απλή _delay_ms() συνάρτηση της AVR C.

Pointers

- Η πρόσβαση στους Ι/Ο καταχωρητές γίνεται με την χρήση των macros DDRB και PORTB.
- Τα οποία ουσιαστικά είναι pointers στις κατάλληλες θέσεις μνήμης των καταχωρητών.
- volatile: Αποτρέπει τον compiler από το να κάνει optimize out αυτή την έκφραση. Μιας και πρόκειται για μια θέση μνήμης, οπού μόνο γράφουμε.

```
int main(void){
   DDRB = DDRB | (1<<DDB5);

while(1){
     PORTB |= (1<<PORTB5);

     _delay_ms(1000);

     PORTB &= ~(1<<PORTB5);

     _delay_ms(1000);

}</pre>
```

```
#define DDRB _SFR_I08(0x04)
Expands to:
  (*(volatile uint8_t *)((0x04) + 0x20))
```

```
#define PORTB _SFR_IO8(0x05)
Expands to:
(*(volatile uint8_t *)((0x05) + 0x20))
```

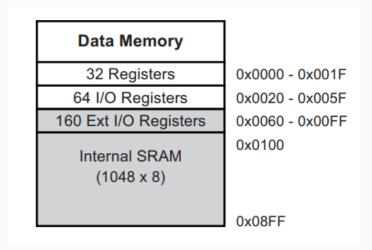
Memory Address for DDRB and PORTB

- Σε ποιες θέσεις μνήμης ανήκουν τελικά οι καταχωρητές DDRB και PORTB;
- Στις 0x4 και 0x5 ή 0x24 και 0x25;

Memory Address for DDRB and PORTB

- Στον ATmega328p, οι I/O καταχωρητές, όπως οι DDRB και PORTB είναι mapped σε πολλαπλές περιοχές μνήμης.
- Στο data memory space: DDRB -> 0x24 και PORTB -> 0x25.
- Όμως για συγκεκριμένες εντολές (π.χ. SBI, CBI) αυτοί οι καταχωρητές είναι προσβάσιμοι στις θέσεις 0x4 και 0x5.

and ST/STS/STD instructions, transferring data between the 32 general purpose working registers and the I/O space. I/O registers within the address range 0x00 - 0x1F are directly bit-accessible using the SBI and CBI instructions. In these registers, the value of single bits can be checked by using the SBIS and SBIC instructions. Refer to the instruction set section for more details. When using the I/O specific commands IN and OUT, the I/O addresses 0x00 - 0x3F must be used. When addressing I/O registers as data space using LD and ST instructions, 0x20 must be added to these addresses. The

Memory Address for DDRB and PORTB

- Ποιες εντολές χρησιμοποιούνται στην περίπτωσή μας;
- O compiler χρησιμοποιεί εντολές sbi και cbi, οι οποίες χρησιμοποιούνται τις διευθύνσεις των I/O καταχωρητών στο εύρος 0x00 0xFF.

blink.s:

```
main:
                           /* prologue: function */
                            /* frame size = 0 */
                            '* stack size = 0 */
                            .L stack usage = 0
DDRB = DDRB | (1<<DDB5);</pre>
                             →sbi 0x4,5
                            .L2:
PORTB |= (1<<PORTB5);
                             →sbi 0x5,5
                               ldi r18, lo8(3199999)
                               ldi r24, hi8 (3199999)
                               ldi r25,hlo8(3199999)
                           1: subi r18,1
                               sbci r24,0
                               sbci r25,0
                               brne 1b
```

Implementation of _delay_ms()

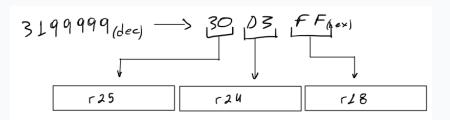
```
• __tmp = ((F_CPU) / 1e3) * __ms;
```

- Υπολογίζεται ο αριθμός των CPU clock cycles, που απαιτούνται για το delay.
- __ticks_dc = (uint32_t)(ceil(fabs(__tmp)));
- Πραγματοποιείται rounding up.
- __builtin_avr_delay_cycles(__ticks_dc);
- Καλείται η παραπάνω built-in συνάρτηση, η οποία παράγει inline assembly κώδικα για την δημιουργία του delay.

```
delay ms(double ms)
 double tmp;
#if HAS DELAY CYCLES && defined( OPTIMIZE ) && \
  !defined( DELAY BACKWARD COMPATIBLE ) &&
    STDC HOSTED
 uint32 t ticks dc;
  extern void builtin avr delay cycles(unsigned long);
  tmp = ((F CPU) / 1e3) * ms;
  #if defined( DELAY ROUND DOWN )
     ticks dc = (uint32 t) fabs( tmp);
  #elif defined( DELAY ROUND CLOSEST )
      ticks dc = (uint32 t)(fabs(tmp)+0.5);
  #else
   //round up by default
    ticks dc = (uint32 t)(ceil(fabs( tmp))):
  #endif
   builtin avr delay cycles( ticks dc);
```

Assembly

- **sbi 0x5, 5**: Set bit 5 of register 0x5 (PORTB).
- Δημιουργία ενός **24 bit counter** με την τιμή

- Μείωση του counter κατά 1.
- **Branch** στο label 1, αν το αποτέλεσμα της αφαίρεσης δεν είναι μηδέν

```
while(1){
    PORTB |= (1<<PORTB5);
    delay ms(1000);
.L2:
    sbi 0x5,5
    ldi r18, lo8(3199999)
    ldi r24, hi8(3199999)
    ldi r25,hlo8(3199999)
1: subi r18,1
    sbci r24,0
    sbci r25,0
    brne 1b
```

Assembly

- subi r18,1 (1 cycle)
- subci r24, 0 (1cycle)
- subci r25, 0 (1cycle)
- brne 1b (2 cycles when branching)
- 5 clock cycle σε κάθε loop.
- 3199999 iterations του loop.
- Αρά το loop διαρκεί 15999995 clock cycles.
- 15999995 cycles * $62.5ns(T_{cpu}) = 0.99s \approx 1s$

```
while(1){
    PORTB |= (1<<PORTB5);
    _delay_ms(1000);
.L2:
    sbi 0x5,5
    ldi r18, lo8(3199999)
    ldi r24, hi8 (3199999)
    ldi r25,hlo8(3199999)
1: subi r18,1
    sbci r24,0
    sbci r25,0
    brne 1b
```

Blocking delay

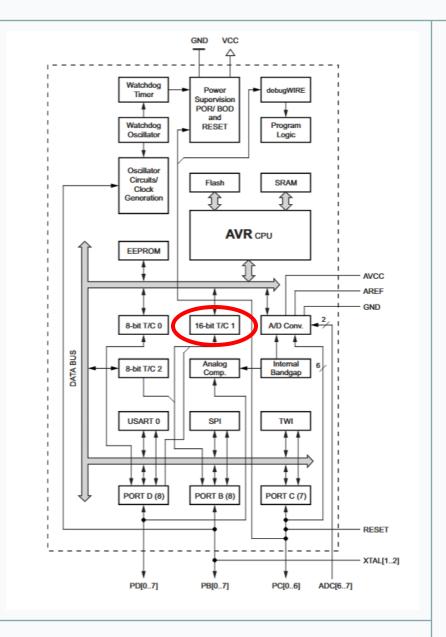
- Η συνάρτηση _delay_ms() είναι blocking, μιας και υλοποιείται με ένα busy-wait loop.
- Όσο εκτελείται το loop, η CPU δεν μπορεί να εκτελέσει άλλες διεργασίες.
- Αν η εφαρμογή μας απαιτεί concurrent operations πρέπει να χρησιμοποιήσουμε timers, interrupts ή κάποιο real-time operating system (RTOS).

Non-Blocking Blinking

- Μπορούμε να υλοποιήσουμε non-blocking LED blinking αξιοποιώντας timer interrupts.
- Ουσιαστικά προγραμματίζουμε έναν timer, να μετράει μέχρι μια συγκεκριμένη τιμή και όταν φτάσει σε αυτήν εκτελείται μια ISR (Interrupt Service Routine), που κάνει toggle το LED.

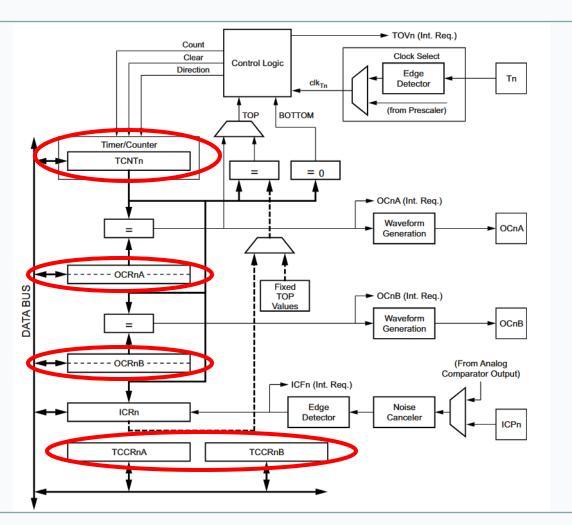
16-bit Timer/Counterl

- Features:
- True 16-bit design
- Two independent output compare units
- Clear timer on compare match (auto reload)
- Four independent interrupt sources (TOV1, OCF1A, OCF1B, and ICF1)

Timer/Counterl Block Diagram

- TCNT1: The main 16-bit timer/counter unit. Split into two 8-bit registers (TCNT1H and TCNT1L)
- TCCR1A, TCCR1B:
 Timer/Counter1 Control
 Registers.
- OCR1A, OCR1B: Output Compare Registers.

- 1. Επιλογή mode λειτουργίας.
- Επιλέγουμε το CTC mode (Clear Timer on Compare), ώστε να κάνουμε clear τον timer όταν αυτός φτάσει στην τιμή που θέσουμε στον καταχωρητή OCR1A.

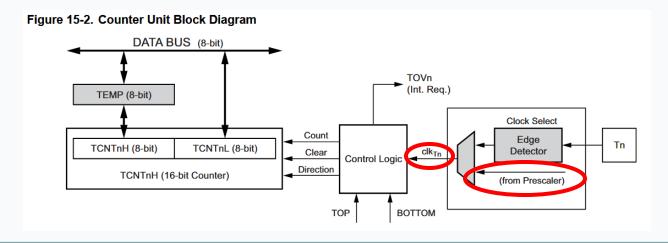
Mode	WGM13	WGM12 (CTC1)	WGM11 (PWM11)	WGM10 (PWM10)	Timer/Counter Mode of Operation	ТОР	Update of OCR1x at	TOV1 Flag Set on
0	0	0	0	0	Normal	0xFFFF	Immediate	MAX
1	0	0	0	1	PWM, phase correct, 8-bit	0x00FF	TOP	воттом
2	0	0	1	0	PWM, phase correct, 9-bit	0x01FF	TOP	воттом
3	0	0	1	1	PWM, phase correct, 10-bit	0x03FF	TOP	воттом
4	0	1	0	0	CTC	OCR1A	Immediate	MAX

• 2. Προγραμματισμός καταχωρητών ελέγχου για CTC mode.

Mode	WGM13	WGM12 (CTC1)	WGM11 (PWM11)	WGM10 (PWM10)	Timer/Counter Mode of Operation	ТОР	Update of OCR1x at	TOV1 Flag Set on
0	0	0	0	0	Normal	0xFFFF	Immediate	MAX
1	0	0	0	1	PWM, phase correct, 8-bit	0x00FF	TOP	BOTTOM
2	0	0	1	0	PWM, phase correct, 9-bit	0x01FF	TOP	BOTTOM
3	0	0	1	1	PWM, phase correct, 10-bit	0x03FF	TOP	BOTTOM
4 <	0	1	0	0	CTC	OCR1A	Immediate	MAX

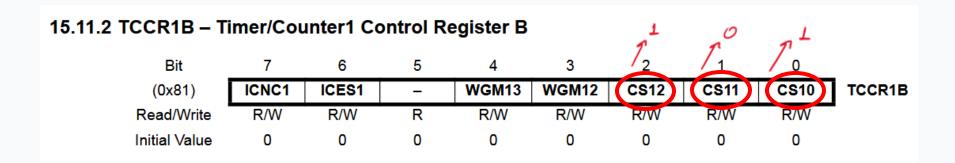
15.11.2 TCCR1B – Timer/Counter1 Control Register B											
Bit	7	6	5	4	3 <i>1</i>	2	1	0			
(0x81)	ICNC1	ICES1	-	WGM13	WGM12	CS12	CS11	CS10	TCCR1B		
Read/Write	R/W	R/W	R	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W			
Initial Value	0	0	0	0	0	0	0	0			

- 3. Επιλογή Prescaler.
- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα prescaled clock για τον timer, ώστε να μειώσουμε την συχνότητα μέτρησης. Συγκεκριμένα θέλουμε ένα timer clock, που να δίνει $f_{timer} = \frac{f_{system}}{1024}$.

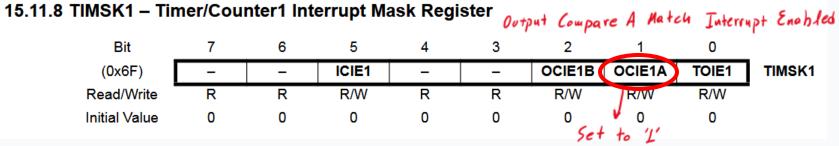

- 3. Επιλογή Prescaler.
- Για να επιλέξουμε prescaler = 1024, προγραμματίζουμε και πάλι τον καταχωρητή TCCR1B.

C512	C511	C510	Description
1	0	1	clk _{I/O} /1024 (from prescaler)

- 4. Ενεργοποίηση Output Compare A Match Interrupt.
- Όταν ο timer φτάσει στην τιμή που θα θέσουμε στον OCR1A, θέλουμε να πραγματοποιηθεί interrupt και η ροή εκτέλεσης να μεταφερθεί στο κατάλληλο ISR.
- Οπότε, προγραμματίζουμε κατάλληλα τον καταχωρητή TIMSK1 (Timer/Counter1 Interrupt Mask Register).

- Λειτουργία του Output Compare A
 Match Interrupt.
- Με την ενεργοποίηση του Output Compare Match Interrupt, όταν η έξοδος του Timer/Counter1 φτάσει στην τιμή του OCR1A, μετά από έναν κύκλο ρολογιού, θα ενεργοποιηθεί το OCF1A flag και στην συνέχεια θα εκτελεστεί το ISR στην διεύθυνση μνήμης που ορίζει το Interrupt Vector TIMER1 COMPA.

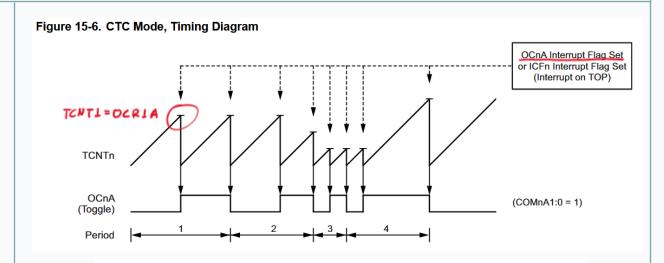

Table 11-1. Reset and Interrupt Vectors in ATmega328P Vector No. Program Address Source Interrupt Definition External pin, power-on reset, brown-out reset and watchdog 0x0000 RESET system reset 0x002 INT0 External interrupt request 0 3 0x0004 INT1 External interrupt request 1 0x0006 PCINT0 Pin change interrupt request 0 5 0x0008 PCINT1 Pin change interrupt request 1 0x000A PCINT2 Pin change interrupt request 2 0x000C WDT Watchdog time-out interrupt 0x000E TIMER2 COMPA Timer/Counter2 compare match A 0x0010 TIMER2 COMPB Timer/Counter2 compare match B 9 0x0012 TIMER2 OVF Timer/Counter2 overflow 0x0014 TIMER1 CAPT Timer/Counter1 capture event TIMER1 COMPA 0x0016 Timer/Counter1 compare match A

- 5. Επιλογή τιμής του OCR1A.
- Έστω ότι θέλουμε interrupt μετά από $delay\ ms$ και $f_{timer} = \frac{f_{system}}{PRESCALER}$, $T_{timer} = \frac{PRESCALER}{f_{system}}$
- Πρέπει να βρούμε πόσο ticks του timer απαιτούνται για να περάσουν delay ms.
- $ticks * T_{timer} = delay \Rightarrow ticks = \frac{delay}{T_{timer}} = delay(ms) * f_{timer(MHZ)} \Rightarrow ticks = \frac{delay}{1000} * f_{timer}$
- Όμως ο timer μετράει από το 0 μέχρι την τιμή στον OCR1A.
- $OCR1A = ticks 1 = \left(\frac{delay}{1000} * f_{timer}\right) 1$

- 5. Προγραμματισμός του OCR1A.
- Π . χ . γ 1000ms delay, $ticks = 15625_{dec}$, $OCR1A = ticks 1 = 15624 = <math>3D08_{hex} = 0011\ 1101\ 0000\ 1000_{hin}$

15.11.5 OCR1AH and OCR1AL – Output Compare Register 1 A

Bit	7	6	5	4	3	2	1	0	_	
(0x89)	$OCR1A[15:8] = O_X 3D$									
(88x0)	$OCR1A[7:0] = 0 \times 08$									
Read/Write	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W		
Initial Value	0	0	0	0	0	0	0	0		

- Μέγιστο delay.
- Η μέγιστη τιμή που μπορεί να πάρει ο OCR1A είναι $FFFF_{hex} = 65535_{dec}$.
- Δηλαδή το μέγιστο delay με αυτή την μέθοδο είναι:

•
$$delay_{max} = (OCR1A_{max} + 1) * \frac{1000}{f_{timer}} = 65536 * \frac{1000}{16MHz} * 1024 = 4194.304 \, ms$$

Blinking Led with Timer Interrupts

```
void initTimer1(uint16 t delay ms) {
    // Configure Timer1 in CTC mode
    TCCR1B |= (1 << WGM12) | (1 << CS12) | (1 << CS10); // CTC mode, prescaler 1024
    uint32 t ticks = (F CPU / 1024 * delay ms / 1000) - 1; // Calculate number of ticks for the delay
    if (ticks > 0xFFFF) {
        ticks = 0xFFFF; // Ensure ticks is within the 16-bit range
    OCR1AH = (ticks >> 8); // Load the high byte of the OCR1A register
    OCR1AL = ticks; // Load the low byte of the OCR1A register
    TIMSK1 = (1 << OCIE1A); // Enable Timer1 compare match A interrupt
ISR(TIMER1 COMPA vect) {
    PORTB ^= (1 << PORTB5); // Toggle LED
```